

Geliş Tarihi | Received: 11.02.2019

E-ISSN: 2148-9327

Kabul Tarihi | Accepted: 10.04.2019

<http://philosophy.mersin.edu.tr>

Araştırma Makalesi | Research Article

GRAMER HATALARINA DAYALI ARGÜMANTASYON VE BİR *AD HOMINEM* ALT TÜRÜ OLARAK “DE AYRI” SAFSATASI

Tevfik UYAR*

Öz: Sosyal medyada cereyan eden tartışmalarda sık sık “kişinin dil bilgisi ve yazım kurallarına uygun yazmadığı ve bu nedenle de kişinin söylediklerine güvenilemeyeceği veya söylediklerinin yanlış olduğu” şeklinde argümanlara rastlanmaktadır. Bu makalede konunun özellikle kişinin dil bilgisi ve yazım kuralları hakkındaki bilgi ve becerisi olmadığı her hâl ve durumda bu türden argümanların *ad hominem* (insan karalama safsatası) olarak değerlendirilmeleri gerektiği savunulmuştur. Sık karşılaşılan safsata alt tiplerine ayrı bir isim verilmesinin tespitlerini kolaylaştıracağı düşüncesiyle, konu edilen bu özel *ad hominem* alt türü “de ayrı safsatası” olarak adlandırılmıştır. Ayrıca bu alt tipe benziyor olmasına rağmen biçim olarak farklılık gösteren ve bu nedenle safsata niteliği göstermeyen argüman örneklerine değinilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Ad hominem*, argümantasyon, informel mantık, safsata, usamlama.

FALLACIOUS ARGUMENTATION BASED ON GRAMMATICAL ERRORS: A NEW SUBTYPE OF *AD HOMINEM*

Abstract: It is common to see arguments in social media discussions claiming that “a person is committing grammatical errors and therefore this person’s arguments should not be accepted as valid or true”. In this article, I defend that all attacking arguments based on grammatical errors are *ad hominem* unless the claim is particularly about the writing skills of the opponent. I also suggest using a specific Turkish name for such type of *ad hominem* fallacies considering that identification of subtypes makes easier to detect them. I derived this name from the phrase which is frequently used to warn and correct error makers. Moreover, I presented sample arguments, which are usually treated under this subtype but should not be considered as fallacious.

Keywords: *Ad hominem*, argumentation, informal logic, fallacy, reasoning.

* Dr. | Ph.D.

İstanbul Kültür Üniversitesi, Meslek Yüksek Okulu, Sivil Hava Ulaştırma İşletmeciliği, Türkiye | Istanbul Kültür University, Vocational School, Civil Aviation Management, Turkey

tevfikuyar@gmail.com

Orcid Id: [0000-0003-0124-6910](https://orcid.org/0000-0003-0124-6910)

Uyar, T. (2019). Gramer hatalarına dayalı argümantasyon ve bir *ad hominem* alt türü olarak “de ayrı” safsatası. *Kilikya Felsefe Dergisi*, 1, 27-38.

1. Giriş

Salt mantıksal form ile formüle edilemeyecek mantıksal safsataların yapısı, taksonomisi, geçerlilik ve sağlamlık (haklılık) durumları ve ölçütleri gibi konular informel (biçimsel olmayan) mantığın konularıdır. Yaklaşık 50 yıl önce ayrı bir disiplin olarak anılmaya başlanan informel mantık, aslında klasik mantıkla birlikte başlamıştır. (Yaran, 2017, s. 689)

En sık rastlanılan biçimsel olmayan mantıksal safsatalardan biri olan *ad hominem* (“Adam Karalama Safsatası” veya politik olarak daha doğru bir ifadeyle “İnsan Karalama Safsatası”) karşımıza çok çeşitli formlarda çıkabilmektedir. Bir *ad hominem* argümanın temel özelliği, öncüllerinden birinde –açık ya da örtük (entimem) olarak– bir kişi hakkında olumsuz (ya da olumsuz olduğu iddia edilen) bir niteliğe yer vererek o kişinin argümanının kabul edilmemesi veya iddialarına itibar edilmemesi gerektiği sonuca ulaşmasıdır. Hakaretimiz, durumsal (yanlı), benzetmeli, kuyuyu zehirleme ya da *Tu quoque* (“Sen de...”) olarak tanımlanmış spesifik türleri bulunmaktadır. (Walton, 1998, ss. 2-18)

Kişilerin izleyici kitlesi önünde çokça tartışmaya girdikleri sosyal medyada *ad hominem*’in adı anılan hemen her türüne sıklıkla başvurulur. Ancak iletişimin yazılı olarak gerçekleştirildiği sosyal medya tartışmalarında, tarafların dil bilgisi ve yazım hatalarına dayalı olan ve sıklıkla karşılaşılan bir alt türü daha bulunmaktadır. Bu alt türde *ad hominem* safsatasının öncüllerinden biri “A kişinin yazım yanlışları yaptığı (yazım kurallarını iyi bilmediği) ve bunun sakıncalı olduğu”, sonucu da “A kişinin iddiasının doğru olamayacağı” veya “A kişinin bu iddiayı dile getirecek bir pozisyonda olmadığı” şeklindedir. Bu tür safsatalarda varılan bu sonuç açıkça dile getirilmese de hedefte öne sürülen iddianın değil, iddiayı dile getiren kişinin olması dolayısıyla bir *ad hominem* olduğu kuşkusuzdur.

Twitter’da “de ayrı yazılır” kelime öbeğiyle arama yapıldığında sadece bir ayda (2019 yılının Ocak ayı içerisinde) atılmış 337 adet tweet’e rastlanmaktadır ve bu tweetler incelendiğinde çoğunun çeşitli *ad hominem* türleriyle uyum gösterdiği anlaşılmaktadır¹. Ayrıca “de ayrı” kelime öbeği ve “cahil” kelimesi birlikte arandığında 2018 yılı içerisinde atılmış 169 adet tweet’e rastlanmaktadır². Bu 169 adet tweet’in çoğu “cahil” sıfatıyla birlikte kullanılan bariz safsatalardır. Sadece “de ayrı” kelime öbeğiyle arama yapıldığında ise³ yanına herhangi bir hakaretimiz ifade koyulmamış olsa da aynı amaçla yazılmış pek çok tweet’e rastlanmaktadır⁴.

¹ “Twitter Arama: ‘de ayrı yazılır’”, y.y.

² “Twitter Arama: ‘de ayrı’ + ‘cahil’”, y.y.

³ “Twitter Arama: ‘de ayrı’”, y.y.

⁴ Örneğin; Adam (2019) “De ayrı yazılır sığır”; Balıkesirli (2019) “Dahi anlamındaki de ayrı yazılır, camide öğretilmediler galiba”; Aybay (2019) “Bağlaç olan ‘de’ ayrı yazılır, ‘yazar’ hanım.”; vb.

Benzer şekilde sadece 2018 yılı içerisinde atılmış tweetlerde “sen önce yazmayı öğren” cümlesi içeren 421 adet *tweet*'e rastlanmaktadır⁴. Bu tweetlerin de çoğu çeşitli *ad hominem* türleriyle uyum göstermektedir⁵. Bu makalede, bir tartışmada konu taraflardan birinin dil bilgisi ve yazım kurallarını iyi bildikleri ve iyi uyguladıkları iddiası olmadığı her hâl ve durumda bu tür bir argümantasyonun *ad hominem* safsatası olduğu öne sürülmüştür. Tanınmasını kolaylaştıracağı düşüncesiyle de “de ayrı safsatası” adıyla adlandırılmıştır.

2. Ad Hominem Safsataları

Formel mantığın çalışma alanı tümdengelimsel (dedüktif) çıkarımlardır. Bir çıkarımın geçerliliği bir ya da daha fazla önermeden tümdengelimsel bir sonucun zorunlu olarak elde edilmesiyle sağlanır. Bu geçerlilik durumu, mantıksal bir formla gösterilebilir. Formel mantıkta bu gösterimin sembolik olarak gösterilmesi mümkündür. Formel mantık gramer kurallarının varlığını gerektirir ki sembolik kuralların kullanımı bu sayede mümkün hale gelir. (Duran, 2017, s. 277) Bu sebeple de gündelik hayatta kullanım alanı oldukça sınırlıdır. Zira gerçek hayatta kullanılan dilde (doğal dil) tüm argümanların sembolik olarak ifade edilmesi ve formel mantık çerçevesinde değerlendirilmesi mümkün değildir⁶.

Gündelik dilde, sembolik olarak ifade edilemeyecek formdaki, tümdengelimsel olmayan çıkarımların da çalışıldığı alan ise informel mantıktır. Her ne kadar 50 yıldır ayrı bir alan olarak işleniyor olsa da aslında informel mantık klasik mantıkla birlikte doğmuştur denebilir. (Yaran, 2017, s. 689) İformel mantık, formel gramer kurallarıyla ifade edilemeyecek argümanlar için çıkarım, kanıt ve usamlama gibi konuları kapsayan, düşünmeyi, muhakemeyi ve akıl yürütmeyi geliştirme ereğine sahip bir alandır (Leo, 2017). Formel mantığın aksine, informel mantık bir argümanı hem usamlama biçimi hem de mantıksal biçimiyle birlikte ele alırken mantıksal çıkarım kurallarından sadece bir araç olarak faydalanır ve içeriği ikinci plana atar. (Kamer, 2014'ten akt. Duran, 2017, s. 277)

Biçimsel olmayan mantıksal safsatalar, informel mantığın konusudur. Genetik safsatalar en çok bilinen informel safsatlardır. Genetik safsata, argümanın kaynağına veya argümanın öğelerine ait geçmiş özelliklerin bugün de argümanın doğruluğunu etkilediği varsayımına dayanan safsatalara verilen genel addır. (Damer, 2009, s. 93) Curtis'in (b.t.) sınıflandırmasına göre insan karalama safsatası (*ad hominem*), bir bilen

⁴ “Twitter arama: ‘sen önce yazmayı öğren’”, y.y.

⁵ Örneğin, bir spor gazetecisinin Galatasaray spor kulübünü eleştirirken yaptığı yazım yanlışı, Enes Bey adlı bir kullanıcı tarafından “sen önce yazmayı öğren ardından Galatasaray'ı eleştir” şeklinde yanıtlanmıştır (Bey, 2018).

⁶ Bu nedenle bilgisayarın icadına giden yolda formel mantık oldukça kullanışlı olmuştur. Ancak doğal dil işleme hâlen bilgisayarlar için önemli bir problemdir. Günümüz yapay zekâ teknolojilerine kadar ulaşan bilgisayar tarihi serüveninde mantık biliminin yeri için Cem Say'ın (Say, 2018) *Eller Soruda Yapay Zekâ* adlı eserine başvurulabilir. Yapay zekâ sahasında kullanılacak, bir argümantasyon şematizasyonu olan Toulmin argümantasyon modeli hakkında Türkçe bir değerlendirme içinse Kamer'in (2016) makalesine başvurulabilir.

safsatası (veya yetkisiz otoriteye atıf safsatası, *ad verecundiam*) ve etimolojik safsatalar birer genetik safsatadır.

Nitekim Latince “adama (karşı)” anlamına gelen *ad hominem* safsatasında, argümanın kaynağı olan kişinin daha önce edinilmiş ya da edinildiği iddia edilen (veyahut da konjonktürel/geçici olarak sahip olduğu) özellikleri konu edilir. Labossiere’e göre (2010, s. 46) bir iddiaya karşı geliştirilen karşı argümana ait öncüllerden birinin iddia sahibinin konuyla ilgisi olmayan bir özelliğini içermesiyle karakterize olur. Hamblin (1970, s. 41) daha geniş bir tanımlamayla, “modern geleneğe göre *ad hominem* bir iddianın faziletine göre ele alınması yerine onu dile getirenlerin ya da karşıtlarının dürtüleri veya geçmişlerinin (genelde olumsuz anlamda) analiz edilmesiyle ortaya çıktığını” söyler.

Ad hominem argümanlarının genel biçimi aşağıdaki gibidir:

1. A kişisi bir α argümanını ileri sürmüştür.
2. A kişisi belli bir olumsuz özelliğe sahip bir kişidir
3. Bu özelliğe sahip olan bir kişinin α argümanları kabul edilemez.
4. O halde A kişinin α argümanı kabul edilmemelidir.

Yukarıdaki biçim üzerinden açıklamak gerekirse, *ad hominem* argümanları yapı olarak geçerli olabilir: Yani eğer bir, iki ve üç numaralı önermeler doğruysa, sonuç bu öncüllerden zorunlu olarak çıkarsanabilir. Bu nedenle *ad hominem* argümanları formel (biçimsel) değil, informel (biçimsel olmayan) safsatalar sınıfına girer. Ancak iki numaralı önermede A kişisine atfedilen ya da A kişinin sahip olduğu olumsuz özelliğin α argümanı ile bir ilişkisi yoksa, yani üç numaralı önerme yanlışsa, argüman sağlam (veya haklı, ing. *sound*) olmaz. Üç numaralı önerme çoğu zaman eksiktir ve dolayısıyla *ad hominem* argümanlar büyük çoğunlukla entimemdir.

Aristoteles’in listesine dâhil olmamasına karşın pek çok düşünür tarafından başlıca safsatalar arasında yer verilen insan karalama safsatası, karalama amacı, çıkarsama biçimi ve gerçekleştirilme zamanına göre birbirinden ayırt edilebilen çeşitli türlere ayrılabilir. Walton’a göre (1998) insan karalama safsatalarının belli başlı beş adet türü bulunmaktadır ve bunlar hakaretimiz, durumsal (yanlı), benzetmeli, *Tu quoque* (“*Sen de...*”) ve kuyuyu zehirleme safsatalarıdır.

Aşağıda bu alt tipler birer örnekle kısaca açıklanmıştır. Bu örneklerden biri Walton (1998, s. 7) tarafından verilmiştir. Walton (1998, para. 1) sadece durumsal insan karalama safsatası için sigara içme davranışını temel alan bir ebeveyn-çocuk diyalogu örneği vermiştir. Diğer alt tiplere ait örnekler ise, aynı örneğin uyarlamalarının tipler arasındaki farkların anlaşılmasına katkı sağlayacağı düşünülerek bu çalışma için bu örnek üzerinden oluşturulmuştur.

Örnek 1.1 – *Hakaretimiz insan karalama*

- A: Odanı toplamayı alışkanlık haline getirmen gerek.
- B: Sigarayı bırakmayı beceremeyen kişi bana tavsiye mi veriyor?

Hakaretimiz insan karalama safsatasında öncüllerden biri iddia sahibinin olumsuz (olduğu iddia edilen) bir özelliği olduğudur. Argümanın genel biçimi, “Rakibim olumsuz bir özelliğe sahip bir insandır ve bu nedenle argümanı kabul edilmemelidir” şeklindedir. (Walton, 1998, s. 2) Yukarıdaki örnekte çocuğun odasını toplamasını tavsiye eden ebeveynin argümanı, tavsiye sahibine tavsiyeyle tamamen ilgisiz olan bir olumsuzluk atfedilerek reddedilmekte, zayıflatılmakta veya çürütülmeye çalışılmaktadır.

Örnek 1.2 – Durumsal insan karalama

- A: Sigara kronik hastalık riskini artırır ve sağlıksızdır. Bu nedenle çocuklar sigara içmemelidir.
- B: Sigarayı bırakmayı beceremeyen kişi bana tavsiye mi veriyor?

Durumsal insan karalama safsatasında kişinin kalıcı ve geçmişten gelen olumsuz bir özelliğine değil, argümanın bağlamı ve konusuyla ilgili o an geçerli olan, konjonktürel bir özelliğine atıf yapılmaktadır. Bu tür safsatalarda iddia sahibinin iddiasını “bu konjonktürel/geçici durumundan ötürü dile getirdiği” veya aslında iddiasını “bu konjonktürel/geçici durumundan ötürü dile getiremeyeceği/getirecek bir pozisyonda olmadığı” öne sürülür. Walton’a göre (1998, s. 11) buradaki örtük öncül, “kişinin bir nedenle bizimle gerçek fikirlerini paylaşmadığı ve bu nedenle dürüst olmadığı/aldattığı” önermesidir. Öte yandan bu sonucun “kişinin pragmatik tutarsızlık içerisinde olduğu” biçiminde bir öncülden çıkarılması da mümkündür. Walton’un (1998, para. 1) verdiği orijinal örnek bu alt tip içindir: Sigara içen bir ebeveynin kronik hastalık riskini artırdığı gerekçesiyle çocuğunu sigara içmemesi konusunda uyardığı zaman, çocuğun salt “onun da içtiği ve tutarsız olduğu” gerekçesiyle iddiayı reddetmesi bu alt türün örneği sayılabilir. Zira burada çocuk, ebeveynin sunduğu kronik hastalık gerekçesini sırf ebeveynin pragmatik tutarsızlığına dayanarak reddetmektedir. Ancak Walton burada çocuğun bu sonuca nasıl ulaştığının önemli olduğunu söylemektedir. Çünkü burada çocuk, ebeveynini tutarsızlıkla suçlamaktan ziyade, “eğer önerinin gerçekten yerinde olduğunu düşünüyorsan, senin de bırakman gerekmez mi?” şeklinde bir eleştiri veya sorgulama gerçekleştirme amacıyla olabilir.

Örnek 1.3 – Benzetmeli insan karalama

- A: Bize tavsiye verene bak! Sokakta onu bunu gasp eden serseriler gibi sigara müptelası olmuş.

Benzetmeli insan karalama safsatalarında ise karşı argüman iddia sahibinin olumsuz bir özelliğe veya özelliklere sahip olduğu düşünülen grubun üyelerine benzetilmesi yoluyla oluşturulur ve kişinin olumsuz özellikli olduğu önermesi, grubun olumsuzluğundan türetilir.

Safsatacı burada gücünü izleyici kitlesinin o grup hakkındaki olumsuz düşüncelerinden alır. (Labossiere, 2010, s. 38) Bilhassa siyasi arenada, rakiplerin –konjonktürel olarak ilgili dönemde– “olumsuz özelliğe sahip” olduğu geniş kitlelerce kesin olarak kabul edilen

gruplarla aynı çizgide durduğu şeklinde sıklıkla kullanılır. Bu bakımdan bu türün *endoksa* (ortak kanaat) yönelimli olduğu yorumu yapılabilir.

Örnek 1.4 – *Tu quoque*

- A: Çocuklar sigara içmemelidir. Bunu yaptığın için sen kötü bir çocuksun.
- B: Sigarayı bırakmayı beceremeyen ebeveyn bana tavsiye mi veriyor?

“Sen de...” anlamına gelen *Tu quoque* ise genelde bir *ad homineme* karşı üretilen başka bir *ad hominem*dir. (Walton, 1998, s. 16) Safsatacının amacı iddia sahibini “bu iddiada bulunma hakkı olmayan biri” ilan etmek veya iddianın hedeflediği davranışı (ya da benzerini iddia sahibinin de gerçekleştirdiğini öne sürerek) iddiayı zayıflatmaktır. Daha önce durumsal insan karalama safsatasında verilen ebeveyn-çocuk diyalogunda ebeveynin argümanı kronik hastalık riskine dayalıydı. Örnekte de görüleceği üzere aynı argüman “sigara içmenin kötü bir davranış olduğu” üzerine kurulduğunda, çocuğun benzer itirazları bir “Sen de...” safsatası olacaktır.

Örnek 1.5 – *Kuyuyu zehirleme*

- A: Şimdi siz sigara bırakma hattı işletmesi ortağı olarak bizlere “sigarayı bırakmanın ne kadar da gerekli olduğunu” söyleyeceksiniz değil mi?

Kuyuyu zehirleme safsatası durumsal insan karalama safsatası türüne benzemekle birlikte, kronolojik bir fark arz etmektedir. Bu türde rakibin iddialarına itibar edilmemesi gerektiği, daha kişi iddiasını dile getirmesinden önce sunulur. Böylece söyleyeceklerinin veya kendisinin itibarı peşinen düşürülür. Bu nedenle rakibi daha argümanını kurmadan susturmaya yarayan bir diyalektik engelleme taktiği olarak da değerlendirilir. (Walton, 2006, s. 274)

Fearnside ve Holther’e göre (1959) insan karalama safsatası yapan kişinin amacı izleyici kitlesinin hali hazırda var olan önyargılarından faydalanmaktır. Sosyal psikolojinin gelişim gösterdiği yıllarda keşfedilen sosyal etkiler, bu iki düşünürün sezgisel olarak ulaştığı gerçeği ampirik olarak doğrulamıştır. Örneğin insanların bir kişinin kötü özelliğini bilmeleri (veya görmeleri) halinde, diğer özelliklerinin de kötü olacağını varsaydıkları deneylerle pek çok kez gösterilmiştir ki⁷ hakaretimiz insan karalama safsatasının işlevselliği muhtemelen *şeytan etkisi* adı verilen bu etkiden kaynaklanmaktadır. Benzer şekilde benzetmeli insan karalama safsatasında ise hedefte belli bir grup için hali hazırda sahip olduğumuz yargıları ifade eden *kalıpyargı* ve bu grup üyeleri hakkında düşüncelerimizi sınırlayan bağlamı ve çerçeveyi ifade eden *şema* gibi olgular vardır.

⁷ Bkz. Nisbett & Wilson (1977) ve detaylı bir derleme için Sutherland (2015).

3. Dil Bilgisi ve Yazım Hatalarına Dayalı Argümanlar

Dil bilgisi ve yazım hatalarına dayalı argümantasyon sosyal medya ile aşağıdaki sebeplerden ötürü oldukça mümkün hale gelmiştir.

1. *Karşılıklı ve yazılı iletişim:* Her şeyden önce sosyal medyada kişiler görüşlerini yazılı olarak dile getirmektedirler. Elbette kişilerin görüşlerini yazılı olarak dile getirdiği tek yer sosyal medya değildir. Süreli basılı yayınlarda ya da gazetelerin internet sitelerinde yayımlanan köşe yazıları, basın açıklamaları, kitap bölümleri ve kitaplar gibi daha pek çok mecra bulunmaktadır. Ancak bu mecralarda yazılar editör kontrolünden geçerek düzeltildikleri için dil bilgisi ve yazım hatalarına rastlanma olasılığı düşer. Düşme dahi, yazının yazarı dil bilgisi ve yazım hatalarına ilişkin argümanların muhatabı değildir ve dolayısıyla yazarlar dil bilgisi ve yazım hatalarının sorumlusu olarak görülmez. Yanlışlar, yayıncı kuruluşun özensizliği olarak değerlendirileceğinden dil bilgisi ve yazım hatalarına dayalı bir *ad hominem* argümanı kurulamaz.

2. *Tartışmaların izleyici önünde cereyan etmesi:* Kişilerin editör kontrolünden geçmeden başka bir kişiye görüşlerini iletmesinin başka yolları da mevcuttur. Mektuplar, e-postalar ya da internetteki özel yazışmalar bu yollara örnek olarak gösterilebilir. Ne var ki bu yazışmalar özeldir. İnsan karalama safsatasının izleyici kitlesini hedeflediği düşünülürse, özel bir yazışmada insan karalama safsatasına rastlanmayacağı ya da biçim olarak benzer bir argümantasyonda bulunulsa bile, rakibin itibarını izleyici önünde sarsmak, iddiasının izleyici nezdindeki kuvvetini düşürmek gibi sebeplerden ziyade, şahsi hakaret amacıyla kullanılacağı varsayılabilir.

Dil bilgisi ve yazım hatalarına dayalı argümanların bir insan karalama safsatası olarak değerlendirilebilmesi için aşağıdaki biçime sahip olması gerekir:

1. A kişisi bir α argümanını ileri sürmüştür.
2. A kişisi argümanını yazarken dil bilgisi ve yazım hataları yapmıştır.
3. Dil bilgisi ve yazım hatası yapan tüm kişiler iddialarına itibar edilmemesi gereken kişilerdir.
4. O halde A kişinin α argümanı kabul edilmemelidir.

Bu biçimde dört numaralı sonuç iki ve üç numaralı önermelerden zorunlu olarak çıkarılmaktadır. Bu argümanda öncüller doğru olduğunda sonuç da zorunlu olarak doğru olacağından, biçimsel olarak argüman geçerli bir argümandır. Dolayısıyla bu türden bir argümanın bir safsata olmasının yegâne koşulu önermelerden birinin yanlış olması ki böylece argümanın haklı (sağlam) olmamasıdır. Argüman zaten dil bilgisi ve yazım hatası nedeniyle kurulduğundan bir ve ikinci önermelerin işaret ettikleri durum mevcuttur ve yanlış olamazlar. Bu durumda yanlış olabilecek tek öncül "Dil bilgisi ve yazım hatası yapan tüm kişiler iddialarına itibar edilmemesi gereken kişilerdir" şeklindeki üç numaralı önermedir.

Bu tür argümanlarda dil bilgisi ve yazım hataları yapanların iddialarına itibar edilmemesi gerektiği önermesi aslında muhtemelen aşağıdaki gerekçelerden türetilmektedir:

- a. İddia sahibinin tahsilinin yetersiz olması
- b. İddia sahibinin özensiz bir kişi olması

“A kişinin α argümanının kabul edilemeyeceği” sonucuna yukarıdaki öncüllerden ulaşıldığı bir argümanın insan karalama safsatası olmaması için A kişinin ilgili özelliğinin (veya özelliklerinin) α argümanı ile alakalı olması gerekir. Bu durumda da A kişisi tarafından yazılan α argümanın:

- a. Kendisinin tahsilinin dil bilgisi kurallarını çok iyi öğrenmek/çok iyi bilmek gibi bir niteliğe sahip olduğu
- b. Kendisinin hiçbir zaman dilbilgisi hatası yapmayacak kadar özenli olduğu

şeklinde olmak üzere, kendisinin dil ve yazım bilgisi/özeni hakkında olması zorunludur. Yani başka bir deyişle A kişinin α argümanına A kişinin dil ve yazım bilgisi eksiklikleri gerekçe gösterilerek “safсата yapmadan” itiraz edebilmenin koşulu, tartışma konusunun ancak ve ancak A kişinin dil ve yazım bilgisi/özeni hakkında olması halinde mümkündür. Bunun dışındaki hallerde atfedilen “olumsuz özellik” (iddialarına itibar edilmemesi gerektiği iddiası) konuyla ilgisiz olacak ve argüman bir insan karalama safsatası olacaktır.

Aşağıda safсата olan ve olmayan bir takım örneklere yer verilmiştir:

Örnek 2.1

- A: “Bende iktisadın temel varsayımlarının hatalı olduğunu düşünüyorum”
- B: “Öyle mi? Sen önce ‘de’ bağlacını nasıl yazacağını öğren!”

Bu örnekteki diyalogda B kişisi insan karalama safsatası yapmaktadır. Kişinin iktisat bilimiyle ilgili görüşlerinin yazım becerisiyle doğrudan bir ilgisi yoktur. Muhtemelen B kişisi bu kaniya “toplumda yazım kurallarına dikkat edenlerin veya özenli yazarların genelde tahsilli ve genel kültürü yüksek kişiler oldukları” gibi istatistiki bir çıkarımla veya “belli tahsil seviyelerini geçenlerin mutlaka yazım kurallarını öğreneceği” gibi bir varsayımla ulaşmaktadır. Ancak bu öncüllerden her ikisi de “dil bilgisi ve yazım hatası yapan tüm kişiler iddialarına itibar edilmemesi gereken kişilerdir” tümel önermesini zorunlu olarak doğru kılmaz⁸.

⁸ Bu durumda “dil bilgisi ve yazım hataları yapan bazı kişiler iddialarına itibar edilmemesi gereken kişilerdir” şeklinde tikel bir önermenin kullanılabilmesi öne sürülebilir. Ne var ki bu tikel önermeyle dördüncü ve beşinci sonuçlar öncüllerden zorunlu olarak çıkarılamayacağından argüman zaten geçerlilik vasfını yitirmiş olacaktır.

Örnek 2.2

- A: "Bende iktisadın temel varsayımlarının hatalı olduğunu düşünüyorum"
- B: "Kesinlikle yanlış düşünüyorsunuz. Ayrıca bağlaç olan 'de' ayrı yazılır".

Birinci örnekte B kişinin üslubu safsatanın tespitini kolaylaştırmaktaydı. Ancak yukarıdaki gibi bir diyalogda A kişisini nazikçe düzelttiği düşünülen B kişisi yine de safсата yapmış olur mu?

Bu tür bir belirsizlikte tanı koyabilmek için aşağıdaki üç soru tanılama amacıyla kullanılabilir:

- a. Bağlaç olan 'de' kelimesinin ayrı yazılması gerektiği bilgisi, iktisatla ilgili olan bu tartışmaya bilgi sunarak bir katkıda bulunmakta mıdır?
- b. Bağlaç olan 'de' kelimesinin ayrı yazılması gerektiği bilgisi A kişinin argümanını doğrudan konuyla ilgili olarak çürütmekte ya da zayıflatmakta mıdır?
- c. Bağlaç olan 'de' kelimesinin ayrı yazılması gerektiği bilgisi B kişinin argümanını doğrudan konuyla ilgili olarak desteklemekte ya da güçlendirmekte midir?

Bu üç sorunun yanıtı da olumsuzdur. B kişinin niyetinden tam olarak emin olunamayacağı gerçektir. Ancak tartışmaya hiçbir katkıda bulunmadan, A kişinin izleyiciler tarafından olumsuz algılanabilecek bir özelliği ya da davranışı vurgulanmıştır. Bu nedenle nazik bir uyarı gibi görünen bu ifade bir entimemdir ve burada örtük bir *ad hominem* vardır.

Örnek 2.3

- A: "Ben konuşurkende, yazarkende çok özenliyimdir."
- B: "Öyle mi? Sen önce 'de' bağlacını nasıl yazacağını öğren!"

Yukarıdaki gibi bir diyalogda B kişisi tam olarak birinci örnekteki cümleyi sarf etmiş olmasına rağmen B kişisi bir safсата yapmamıştır. B kişinin ifadesi, A'nın "kötü olduğunu" değil, A'nın daha kendi iddiasını yazarken bile kendi iddiasıyla çelişik bir durum ortaya koyduğunu ifade etmektedir. B'nin buradaki argümanı biçimsel olarak aşağıdaki gibidir:

1. A kişisi "yazarken yazım kurallarına her daim özen gösterdiği" argümanını yazmıştır.
2. A kişisi argümanını yazarken yazım hatası yapmıştır.
3. O halde A kişinin "yazarken yazım kurallarına her daim özen gösterdiği" iddiası kabul edilmemelidir.

Yine de B kişinin –üslubu dolayısıyla– A kişisine saldırdığı ya da karaladığı düşünülebilir. Ancak *ad hominem* olabilmesi için biçim ve tanım gereği “iddia sahibine yöneltilen, tartışılan konuyla alakasız bir saldırı” olması gerekmektedir. Burada bu şart sağlanmamaktadır.

Üslubun saldırgan veya kaba olması safсата olmasının yeter koşulu değildir. Bu yanlış kimi zaman safсата veya değil, herhangi bir akıl yürütme içermeyen hakaret ya da saldırıların da hatalı olarak “*ad hominem*” şeklinde nitelendirilmesine neden olmaktadır.

4. Sonuç

Bilhassa sosyal medyadaki tartışmalarda, tartışılan konuyla ilgisiz olmak üzere kişilerin dil bilgisi ve yazım yanlışlarına dikkat çekildiği görülmektedir. Tartışma içerisinde ortaya çıkan böyle bir argümanın tartışmaya bir katkıda bulunup bulunmadığı ve dolayısıyla bir safсата olup olmadığının tespiti önemlidir. Bu makalede dil bilgisi ve yazım kurallarını konu alan kişiye saldırı argümanlarının konu iddia sahibinin dil ve yazım bilgisi olmadığı sürece bir *ad hominem* olarak değerlendirilebilecekleri analitik olarak ortaya konmuştur.

Türkçede en sık yapılan yazım yanlışlarından biri bağlaç olan ‘de’ kelimesinin hatayla bir hal eki olarak kullanılarak bitişik olarak yazılmasıdır. Bu nedenle sosyal medyada “de ayrı!” uyarısı kalıplaşmış ve neredeyse bir mizah ögesine dönüşmüştür. Twitter’da “de ayrı yazılır” kelime öbeğiyle arama yapıldığında sadece bir ayda (2019 yılının Ocak ayı içerisinde) atılmış 337 adet tweet’e rastlanmaktadır ve bu tweetlerin çoğu farklı *ad hominem* türleriyle uyum göstermektedir.⁹

Safsataları ve alt türlerini tanımlayarak adlandırmak, onların tespitini kolaylaştırır. Ayrıca izleyici nezdinde söz konusu safساتanın tanımlı bir safсата olduğunu dile getirmek izleyicinin safсата etkisiyle mantıksız bir değerlendirme yapmasının önüne geçebilir. Bu nedenle sık karşılaşılan özel biçimleri isimlendirmek yararlıdır. Bahsi geçen alt tür için “*de ayrı safساتası*” adının kullanılması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

Adam, K. [corbadakikilcik]. (2019, 9 Ocak). De ayrı yazılır sığır [Tweet]. Erişim adresi <https://twitter.com/corbadakikilcik/status/1082945567133712384>

Aybay, L. [aybay, leyla]. (2019, 15 Ocak). Bağlaç olan 'de' ayrı yazılır , 'yazar' hanım. [Tweet]. Erişim adresi https://twitter.com/aybay_leyla/status/1085128931517308928

Balıkesirli, H. [huysuzbalkesli]. (2019, 13 Ocak). Dahi anlamındaki "de" ayrı yazılır. Camide öğretilenler galiba. [Tweet]. Erişim adresi <https://twitter.com/huysuzbalkesli/status/1084563335574626309>

⁹ “Twitter Arama: ‘de ayrı yazılır’”, y.y.

Curtis, G. N. (b.t.). Taxonomy of the logical fallacies. Erişim tarihi 20 Ocak 2019, Erişim adresi <http://www.fallacyfiles.org/taxonnew.htm>

Damer, T. E. (2009). *Attacking faulty reasoning: A practical guide to fallacy-free arguments* (6. baskı). Belmont: Wadsworth Cengage Learning.

Duran, V. (2017). Program geliştirme modelleri, çeşitli mantık yaklaşımları ve karmaşık sistemler. V. Kamer (Ed.), *VII. Mantık çalıştay kitabı* içinde (ss. 245-294). İstanbul: Mantık Derneği Yayınları.

Bey, E. [MustafaSecgin1]. (2018, 27 Şubat). Sen önce yazmayı öğren ardından Galatasaray'ı eleştir [Tweet]. Erişim adresi <https://twitter.com/MustafaSecgin1/status/968525987767095296>

Fearnside, W. W., & Holther, W. B. (1959). *Fallacy: The counterfeit of argument*. USA: Prentice Hall.

Hamblin, C. (1970). *Fallacies*. Suffolk: Methuen & Co Ltd.

Kamer, V. (2014). *İnformel mantık açısından "akilyürütme" kavramı üzerine bir araştırma*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi, Türkiye.

Kamer, V. (2016). Feshedilebilir akilyürütme. V. Kamer & Ş. Ural (Ed.), *VI. Mantık çalıştay kitabı* içinde (ss. 245-254). İstanbul: Mantık Derneği Yayınları.

Labossiere, M. C. (2010). 42 Fallacies. Erişim tarihi 20 Aralık 2018, Erişim adresi <https://aphilosopher.files.wordpress.com/2010/09/42-fallacies.pdf>

Groarke, L. (2017). Informal logic. E. N. Zalta (Ed.), *The Stanford encyclopedia of philosophy*. Erişim adresi <https://plato.stanford.edu/entries/logic-informal>

Nisbett, R. E., & Wilson, T. D. (1977). The halo effect: Evidence for unconscious alteration of judgments. *Journal of Personality and Social Psychology*, 35(4), 250-256. Doi: [10.1037/0022-3514.35.4.250](https://doi.org/10.1037/0022-3514.35.4.250)

Say, C. (2018). *Elli soruda yapay zekâ*. İstanbul: Bilim ve Gelecek Yayınları.

Sutherland, S. (2015). *İrrasyonel* (5. baskı). İstanbul: Domingo.

Twitter Arama: 'de ayrı' (b.t.), Erişim tarihi 31 Mart 2019, Erişim adresi <https://twitter.com/search?vertical=default&q=%22de%20ayr%C4%B1%22%20since%3A2018-01-01%20until%3A2018-12-31&src=typd>

Twitter Arama: 'de ayrı' + 'cahil' (b.t.), Erişim tarihi 31 Mart 2019, Erişim adresi <https://twitter.com/search?vertical=default&q=%22de%20ayr%C4%B1%22%20cahil%20since%3A2018-01-01%20until%3A2018-12-31&src=typd>

Twitter Arama: ‘de ayrı yazılır’ (b.t.), Erişim tarihi 31 Mart 2019, Erişim adresi <https://twitter.com/search?q=%22de%20ayr%C4%B1%20yaz%C4%B1%C4%B1r%22%20since%3A2018-01-01%20until%3A2018-12-31&src=typd>

Twitter arama: ‘sen önce yazmayı öğren’ (y.y), Erişim tarihi 31 Mart 2019, Erişim adresi <https://twitter.com/search?f=tweets&vertical=default&q=%22sen%20%C3%B6nce%20yazmay%C4%B1%20%C3%B6%C4%9Fren%22%20since%3A2018-01-01%20until%3A2018-12-31&src=typd>

Walton, D. N. (1998). *Ad hominem arguments*. Alabama: The University of Alabama Press.

Walton, D. N. (2006). Poisoning the well. *Argumentation*, (20), 273-307.

Yaran, C. S. (2017). İnförmel mantık: Konular, yaklaşımlar ve katkıları. V. Kamer (Ed.), *VII. Mantık çalıştay kitabı* içinde (ss. 687-695). İstanbul: Mantık Derneği Yayınları.